

Топоркова М. М.,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та європейської інтеграції
Державного біотехнологічного університету
ORCID: 0000-0002-3545-1448**ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ****PROBLEMS OF INTERNATIONAL LEGAL PROTECTION OF HUMAN RIGHTS
IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION**

У статті досліджується сучасний стан міжнародно-правового управління віртуального простору в аспекті забезпечення та захисту прав людини. З розвитком комп'ютерних технологій до всесвітньої мережі приєднується дедалі більше користувачів, кількість транскордонних зв'язків зростає щорічно, що актуалізує питання способів захисту права і свободи людини у віртуальному середовищі. Співвідношення міжнародно-правового регулювання цифрової сфери та забезпечення прав людини представляє нову та актуальну проблему міжнародного права, якій у науковій юридичній літературі поки що не приділяється належної уваги. Автор аналізує доктринальні погляди вчених у сфері міжнародного права та реалізовані у міжнародно-правових документах підходи, пов'язані з міжнародно-правовим управлінням інтернетом та захистом прав людини у віртуальному просторі.

Метод системного аналізу дозволив виявити прогалини в міжнародній правовій системі, які перешкоджають створенню ефективного механізму захисту прав людини в цифровому просторі. Показано відсутність у сучасному міжнародному праві адекватних механізмів як для загального регулювання digital-сфери, так і для її окремого питання захисту прав людини в кіберпросторі. З урахуванням глобальності та мультиюрисдикційності інтернету, це створює умови для юрисдикційної фрагментації та для міжнародно-правових «розривів» в універсальній системі захисту прав людини.

На сьогодні міжнародно-правовий механізм управління цифровим середовищем характеризується як багатопрофільний, фрагментарний, неефективний, що не передбачає реально працюючого механізму, у тому числі у сфері моніторингу та контролю за забезпеченням та захистом прав людини. Саме права людини здатні стати лакмусовим папірцем, що «уніфікує цільову перспективу» цифрового простору в плані його розвитку та управління.

Ключові слова: digital-сфера, ООН, міжнародно-правовий захист, захист прав та свобод людини, цифровізація.

The article examines the current state of international legal governance of virtual space in terms of ensuring and protecting human rights. With the development of computer technologies, more and more users are joining the world wide web, and the number of cross-border connections is growing every year, which makes the issue of ways to protect human rights and freedoms in the virtual environment more relevant. The correlation between international legal regulation of the digital sphere and ensuring human rights represents a new and urgent problem of international law, which has not been given yet due attention in the scientific legal literature. The author analyses the doctrinal views of scholars in the field of international law and the approaches implemented in international legal documents related to international legal governance of the Internet and the protection of human rights in virtual space. The method of systems analysis allowed us to identify gaps in the international legal system that hinder the creation of an effective mechanism for the protection of human rights in the digital space. The absence of adequate mechanisms in modern international law for both the general regulation of the digital sphere and its separate issue of human rights protection in cyberspace is shown. Taking into account the globality and multi-jurisdictionality of the Internet, this creates conditions for jurisdictional fragmentation and for international legal “gaps” in the universal system of human rights protection.

Today, the international legal mechanism for managing the digital environment is characterized as multidisciplinary, fragmented, ineffective, which does not provide for a really working mechanism, including in the field of monitoring and control over the provision and protection of human rights. It is human rights that can become a litmus test that «unifies the target perspective» of the digital space in terms of its development and management.

Key words: digital-sphere, UN, international legal protection, protection of human rights and freedoms, digitalization.

Постановка проблеми. Співвідношення міжнародно-правового регулювання digital-сфери та забезпечення прав людини представляє нову та актуальну проблему міжнародного права, якій у науковій юридичній літературі поки що не приділяється належної уваги [1, р. 3]. Недостатність досліджень частково пояснюється стрімким впровадженням цифрових технологій у наше життя.

Тільки за останні десять років у світі майже втричі зросла кількість користувачів інтернету і досягла понад 67,9% населення планети; за цей час соціальні мережі стали елементом повсякденної дійсності для майже 5,24 млрд людей [2].

У зв'язку з цим питання про правовий статус людини, способи захисту її прав і свобод у віртуальному середовищі набуло ще більшої актуальності.

Виклад основного матеріалу. Digital-сфера представляє глобальну систему, яка потребує міжнародно-правового регулювання. «Золотим стандартом», що регулює інтернет-простір, називають Конвенцію Ради Європи про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 р. або так звана Будапештська конвенція про кіберзлочинність, учасниками якої на січень 2025 р. є 68 держав [3]. Проте експерти у сфері захисту прав людини вже давно критикують цю Конвенцію через відсутність чітких правил забезпечення прав людини [4, р. 6–7], обґрунтовують необхідність її заміни більш ефективним міжнародно-правовим інструментом [5].

Одним із значних кроків щодо конкретизації міжнародно-правового режиму digital-сфери слід назвати Доповідь 2019, яку підготувала Група високого рівня Генерального секретаря з питань цифрового співробітництва «Епоха цифрової взаємозалежності» [6].

Основним посилом авторів Доповіді ООН стала ідея про взаємний вплив двох світів (реального і віртуального) один на одного – не про технічний їх перетин, а про глибокий ідейний вплив один на одного; про вторгнення цифрових технологій у соціально-економічну, політичну та культурну сфери життя.

Шпітцер М. відзначає різке погіршення фізичних показників дитячого здоров'я через щільну взаємодію з інтернет-технологіями (катастрофічне за наслідками розвиток короткозорості, депресивні стани, функціональні порушення роботи головного мозку, зниження емпатії та ін.) [7, р. 224–239].

Несподівані результати цифровізації середньої школи в державах Європейського Союзу були виявлені за результатами проекту «PISA» (2000–2015 рр.): виявилось, що існує зворотна залежність між обсягом інвестицій у шкільні цифрові технології та успішністю підлітків [8].

Автоматизація робочих місць у світових масштабах, за підрахунками ООН, до 2030 р. призведе до скорочення 800 млн робочих місць,

що створить ще більший, ніж зараз, розрив між бідними та багатими [9].

Наведені приклади демонструють, що digital-сфера підпорядковується основним законам діалектичного розвитку, може оцінюватися виключно як позитивний чи негативний чинник. Але в будь-якому випадку цифровізація не повинна стати інструментом для витіснення та заміни реального життя на віртуальне.

У Доповіді ООН робиться висновок про «взаємозалежність» цифрових технологій та сучасного світу. Автори Доповіді ООН називають п'ять базових проблем міжнародного права, без вирішення яких неможлива дійсно ефективна взаємодія цифрового та реального світів у міжнародній правовій системі.

Перша проблема – відсутність універсальної моделі управління цифровою сферою.

Правове управління інтернет-сферою здійснюється насамперед національним правом. Окремі питання регулюються міжнародним правом (наприклад, конвенцією Ради Європи 2001 р.). Додатковим інструментом можуть вважатися міжнародні неурядові ініціативи, в основу яких покладено принцип саморегулювання інтернету: NetMundial, Global Commission on Internet Governance, Charter of Trust та ін. [5].

В даний час в силу властивих їм регулятивних особливостей жоден із зазначених рівнів не може взяти на себе функцію повного забезпечення діяльності кіберпростору за нормами міжнародного права.

Друга проблема – слабка інклюзивність стандартів digital-сфери, що перешкоджає повноцінній участі вразливих груп в інтернет-відносинах.

Так, за даними ООН, у найменш розвинених країнах частка жінок-користувачів Інтернетом на 30–33% менше, ніж чоловіків-користувачів. Нерівний доступ до віртуальних ресурсів відзначений за територіальною ознакою, за доступністю нових технічних засобів [9].

У зв'язку з цим планується нова небезпечна світова тенденція: соціуми та групи, які мають великі можливості щодо доступу до інтернету, можуть стати новою «елітою» з претензією на провідну роль у суспільних процесах [10].

Третя проблема – наявність «наздоганяючої» моделі міжнародно-правового регулювання, яка не встигає за швидкістю змін і дедалі більшою, експоненційною складністю цифровізації.

Динамічність цифрового розвитку стала проблемою як міжнародного права, так й інших соціальних регуляторів. Більшість людей не почувуються впевнено, коли йдеться про особисті паролі та логіни для різних інтернет-ресурсів, про ступінь захищеності нашої особистої інформації в on-line просторі, про надійність та актуальність придбаних технічних носіїв тощо.

Будь-яке програмне забезпечення не сприймається як стабільне і безпечне: чим складніший і багатофункціональніший програмний

продукт, тим частіше з ним відбуваються робочі (випадкові або спричинені зовнішнім навмисним впливом) збої та помилки. На сьогодні постійно спостерігаються багатогодинні провали в роботі провідних глобальних цифрових майданчиків: Facebook, Google, YouTube, Instagram, Twitter, що показали вразливість лідерів віртуального світу, незважаючи на їх найвищий, винятковий, професіоналізм та кращі команди програмістів [11].

Крім того, сукупність особливих умов існування цифрового середовища створює широкі можливості для зловживань та злочинів, що включають створення вірусних програм, розкрадання даних та грошей, заміну контенту, поширення інформації неправомірного характеру. Все це призводить до повсякденного порушення прав людини.

Тому потрібний правовий, у тому числі міжнародно-правовий, захист прав та законних інтересів користувачів та розробників.

Четверта проблема зумовлена проникненням цифровізації у сфери, регулювання яких підходить для віртуального світу. Ця проблема безпосередньо пов'язана з міжнародно-правовим механізмом захисту прав людини. Як зауважив Генеральний секретар ООН, усі «...існуючі угоди з прав людини були підписані в доцифрову епоху» [12]. «Перенесення» механізмів захисту прав людини у віртуальний світ поки що не відрізняється системністю та логічністю, що не відповідає загальному принципу міжнародного права – повага та захист прав людини.

Цифровий простір надає людству нові можливості для реалізації прав людини, але водночас створює і умови для обмеження або порушення цих прав [12].

Колишній Спеціальний доповідач ООН з питань свободи слова та вираження поглядів Франк Ла Рю та Рада ООН з прав людини визнають право на недоторканність приватного життя та свободу вираження думок особливо вразливими у цифровому середовищі. До цих прав необхідно додати право на безпечне зберігання, використання інформаційних даних (персональні дані, повідомлення, інші результати діяльності в кіберпросторі), які у віртуальному світі вже трансформувалися в «універсальний товар», який став особливим об'єктом права, але не має належного правового захисту [13].

Занепокоєння ООН викликає те, що сучасний рівень ІТ дозволяє не просто збирати інформаційні дані, а й використовувати їх, що створює абсолютно нову, не знайому of-line системі захисту прав людини, проблему [9].

У зв'язку з відсутністю нормативно-правової визначеності особливої ролі у вирішенні конфліктів, пов'язаних із захистом «цифрових прав», набувають судові установи.

Однак міжнародна судова практика демонструє неоднозначний, суперечливий підхід у їхній оцінці. В ухвалах та рішеннях Європейського

Суду з прав людини масове стеження в інтернеті, перехоплення персональних даних з метою забезпечення національної безпеки само по собі не визнано порушенням прав людини, зокрема права на приватне життя [14, 15].

П'ятою проблемою ООН називає de-facto безконтрольність інформаційної сфери. Декілька основних елементів, що визначають можливість застосування права в реальному житті (відповідно, і можливість правового контролю), не працюють належним чином у віртуальному просторі:

- транскордонність кіберпростору, неможливість територіальної локалізації правової поведінки в ньому;

- відсутність чітких правил юрисдикції, що дозволяють встановити межі державної влади щодо інтернету;

- неочевидність ідентифікаційних характеристик учасника кібервідносин. Віртуальна особистість досить часто, якщо не здебільшого, помітно відрізняється від реальної; анонімність та прихованість закладені в основу віртуальної системи та слабо узгоджуються з концепцією суб'єкта правовідносин.

Просторова і особистісна ілюзорність, безліч способів уникнути відповідальності створюють умови для багатогранних порушень прав користувачів та професійних учасників кібервідносин.

Група високого рівня Генерального секретаря з питань цифрового співробітництва, автори Доповіді ООН «Епоха цифрової взаємозалежності», сформулювала рекомендації «для покращення цифрового співробітництва, заснованого на загальнолюдських цінностях»:

- інклюзивна цифрова економіка та суспільство (загальне підключення до інтернету, широкий альянс за участю ООН, рівність);

- людський та інституційний потенціал (створення регіональних та глобальних цифрових служб підтримки);

- права людини та людська діяльність (адаптація системи прав людини до цифрового простору, співробітництво соціальних мереж і держави, відповідальність людини за рішення машин);

- довіра, безпека і стабільність (збереження відкритих стандартів та операційної сумісності);

- глобальне цифрове співробітництво (підкреслюється провідна роль ООН у створенні загальносвітового прозорого цифрового середовища) [6].

Недостатність рекомендацій була очевидною і авторам Доповіді ООН, й іншим особам, які подали свої зауваження Генеральному секретарю ООН [16]. Усі пропозиції мають досить загальний, декларативний та неправовий характер, за змістом вони не враховують ті приписи з приводу digital-сфери, які вже впроваджені у міжнародно-правову практику ООН та показують свою результативність (наприклад, боротьба у мережі з дитячою порнографією, з кібершахрайством).

Водночас у Доповіді ООН визнається зв'язок процедури належної обачності (*due diligence*) та цифрового середовища в аспекті захисту та поваги до прав людини [6].

У міжнародному праві, у межах концепції *due diligence*, держава зобов'язана використовувати всі наявні у її розпорядженні кошти для запобігання заподіяння шкоди іншій державі. У зв'язку з тим, що *due diligence* – це зобов'язання поведінки, а не результату, ступінь відповідальності держави залежить від того, наскільки сумлінно і повно були вжиті нею усі можливі заходи для усунення небезпеки від дій суб'єкта, який перебуває під її відповідальним контролем. Якщо держава діяла належним чином, вона не може вважатися такою, що порушила свої первинні зобов'язання. Відповідно, її відповідальність буде спрямована лише на відшкодування шкоди без залучення інших передбачених загальним міжнародним правом наслідків.

Незважаючи на те, що поки в міжнародному праві відсутня теоретична ясність у тому, яка може бути застосована відповідальність до винної держави за порушення зобов'язання *due diligence*, який обсяг владної поведінки з недопущення правопорушення може вважатися достатнім для того, щоб можна було вважати, що держава в повному обсязі виконала свої обов'язки, ця концепція може стати ефективним інструментом з захисту прав людини в *digital*-сфері.

Висновки. Цифрові технології здатні забезпечити більш ефективне міждержавне

співробітництво з будь-яких питань, що відповідають основній меті міжнародного права – досягненню міжнародного миру і безпеки [17, р. 26–27]. Проте, сучасне міжнародне право не пропонує адекватних механізмів як для загального регулювання *digital*-сфери, так і для її окремого питання – захисту прав людини в кіберпросторі. З урахуванням глобальності та мультиюрисдикційності інтернету, це створює умови для юрисдикційної фрагментації та для міжнародно-правових «розривів» в універсальній системі захисту прав людини.

Існуючий міжнародно-правовий механізм управління цифровим середовищем характеризується як багатопрофільний, фрагментарний, неефективний, що не передбачає інструментарію, що реально працює, у тому числі й у сфері моніторингу та контролю. В його основу покладено ілюзорний принцип довірчих відносин між державами.

Запропонована ООН концепція розвитку міжнародно-правового управління інтернетом слабко пов'язана з дійсністю і не пропонує конкретних заходів щодо боротьби з наявними загрозами, не вирішує питання міжнародної безпеки в кіберпросторі.

Наявний міжнародно-правовий досвід управління цифровим середовищем показує вразливість міжнародно-правових механізмів захисту прав людини у віртуальному просторі. Цифровізація має сприйматися не як самоціль, а як засіб досягнення благополуччя та процвітання нашого світу [18].

Список використаних джерел:

1. Yu, Ronald & Ali, Gabriele. (2019). What's Inside the Black Box? AI Challenges for Lawyers and Researchers. *Legal Information Management*. 19. 2–13. URL: https://www.researchgate.net/publication/332612588_What's_Inside_the_Black_Box_AI_Challenges_for_Lawyers_and_Researchers (дата звернення: 01.12.2025).
2. Баловсяк Н. Інтернет, соцмережі, стрімінги та відео. Найцікавіше зі звіту Digital 2025 про взаємодію з цифровими технологіями. (19 березня 2025 р.) URL: <https://mediamaker.me/najczikavishe-zi-zvitu-digital-2025-provzayemodiyu-z-czyfrovymu-tehnologiyamu-16257/> (дата звернення: 01.12.2025).
3. Карвацька С. Будапештська конвенція про кіберзлочинність як основний міжнародно – правовий стандарт щодо кіберзлочинності. (27.02.2025 р.) URL: [https://law.chnu.edu.ua/budapeshtska-konventsiaa-pro-kiberzlochynnist/#:~:text=\(дата звернення: 11.12.2025\).](https://law.chnu.edu.ua/budapeshtska-konventsiaa-pro-kiberzlochynnist/#:~:text=(дата звернення: 11.12.2025).)
4. Juneidi, Salaheddin. (2002). Council of Europe Convention on Cyber Crime. URL: https://www.researchgate.net/publication/261363049_Council_of_Europe_Convention_on_Cyber_Crime (дата звернення: 01.12.2025).
5. Brown D. Cybercrime is Dangerous, but a New UN Treaty Could Be Worse for Rights. (August 13, 2021). URL: <https://www.hrw.org/news/2021/08/13/cybercrime-dangerous-new-un-treaty-could-be-worse-rights> (дата звернення: 01.12.2025).
6. The age of digital interdependence Report of the UN Secretary-General's High-level Panel on Digital Cooperation. June 2019 г. URL: <https://www.un.org/en/pdfs/DigitalCooperation-report-for%20web.pdf> (дата звернення: 01.12.2025).
7. Spitzer, M. (2012). Digitale Demenz: Wie wir uns und unsere Kinder um den Verstand bringen. URL: https://www.researchgate.net/publication/265092600_Digitale_Demenz_Wie_wir_uns_und_unsere_Kinder_um_den_Verstand_bringen (дата звернення: 01.12.2025).
8. OCDE/Pisa. Directorate for Education and Skills. 2015. P. 7–10. URL: <https://www.oecd.org/en/about/directorates/directorate-for-education-and-skills.html> (дата звернення: 01.12.2025).
9. The Impact of Digital Technologies. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/un75/impact-digital-technologies> (дата звернення: 01.12.2025).
10. Report of the Human Rights Council Thirty-first special session (24 August 2021). URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/S-31/2> (дата звернення: 01.12.2025).

11. Lawler R. & Heath A. Facebook is back online after a massive outage that also took down Instagram, WhatsApp, Messenger, and Oculus (5 October. 2021). URL: <https://www.theverge.com/2021/10/4/22708989/instagram-facebook-outage-messenger-whatsapp-error> (дата звернення: 01.12.2025).
12. The United Nations Secretary-General's Roadmap for Digital Cooperation. *Ensuring the Protection of Human Rights*. May 2020. Doc. A/70/174. URL: https://www.un.org/digital-emerging-technologies/sites/www.un.org.techenvoy/files/general/Digital_Human_Rights_Summary_PDF.pdf (дата звернення: 01.12.2025).
13. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue. *Human Rights Council*. Seventeenth session. Doc. A/HRC/17/27. 16 May 2011. Para 19–23 and next. URL: https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf (дата звернення: 01.12.2025).
14. ECtHR. *Big Brother Watch and Others v the United Kingdom*. Applications nos. 58170/13, 62322/14 and 24960/15. Judgment of 13 September 2018. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-186048> (дата звернення: 01.12.2025).
15. ECtHR. *Centrum for rättvisa v Sweden*. Application no. 35252/08. Judgment of 19 June 2018. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210078> (дата звернення: 01.12.2025).
16. United Nations (UN). Road map for digital cooperation: implementation of the recommendations of the High-level Panel on Digital Cooperation Report of the Secretary-General. 29 May 2020 Doc. A/74/821. P. 3–4. URL: https://www.un.org/en/content/digital-cooperation-roadmap/assets/pdf/Roadmap_for_Digital_Cooperation_EN.pdf (дата звернення: 01.12.2025).
17. Sidorenko, Elina & Arx, Pierre. (2020). Transformation of law in the context of digitalization: defining the correct priorities. *Digital Law Journal*. 1. 24–38. URL: https://www.researchgate.net/publication/341674268_Transformation_of_law_in_the_context_of_digitalization_defining_the_correct_priorities (дата звернення: 01.12.2025).
18. Huppert, Felicia & Marks, Nic & Siegrist, Johannes & Stutzer, Alois & Vittersø, Joar & Wahrendorf, Morten. (2008). Measuring Well-being Across Europe: Description of the ESS Well-being Module and Preliminary Findings. *Social Indicators Research*. 91. URL: https://www.researchgate.net/publication/24117882_Measuring_Well-being_Across_Europe_Description_of_the_ESS_Well-being_Module_and_Preliminary_Findings (дата звернення: 01.12.2025).

Дата першого надходження статті до видання: 21.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025